

GULÁCSY IRÉN

**ERDÉLY JOGÁN
ÉS MÁS DOLGOK**

CIKKEK, KARCOLATOK

AMTAK Bt, 2025

Cop. AMTAK Bt, 2025

Felelős szerkesztő: Varsányi József

Kiadó: AMTAK Bt, 2040 Budaörs, Semmelweis u. 6/B.

06 20 218 6762 amtakbt@gmail.com

www.amtak.hu

Látogasson el webáruházunkba, és böngésszen!

ISBN 978-615-6907-24-0

Készült: AMTAK Bt, Budaörs

Tartalom

1938. december 7.....	6
ERDÉLY JOGÁN	6
1939. január 1.....	10
FÉRFIKÖNNYEK	10
1939. január 12.....	13
GOOD MORNING	13
1939. január 26. Erdély jogán.....	18
EZ NEM PÉLDA!	18
1939. február 22. A Ház kapunyitására.	26
KÉRELEM	26
1939. március 19.	31
NŐBOTOZÁS	31
1939. április 2.	35
EGY MAGYAR POLGÁR GONDOLATAI 1939-BEN	35
1939. április 30.	41
MAGYAR VÁROSOK SORSA	41
1939 május 7.	47
ŐK IS... ..	47
1939 április 10.	50
MOHÁCS ELŐTT	50
1939. május 18.	56
VÁLASZTÁSOK ELŐTT	56

1939 május 24. Erdély jogán.	60
ERDÉLY PROMETHEUSA	60
1939 június 8.	68
ÉLETTISZTELET	68
1939 június 25.	73
TEMPORA MUTANTUR	73
1939 július 2.	80
ANYAGFELÜGYELET	80
1939 július 4. Erdély jogán.	85
BETŰKOSZORÚ	85
1939 július 30.	90
TÖRLESZTÉS	90
1939 november 29.	96
MESSZI UTAK VÁNDORA	96
1939 december 10.	101
ÜZENET SUOMIBA	101
1939 december 24.	106
GYAKORLOTT HAJÓTÖRÖTT	106
1940 február 10.....	111
A TÁBORNAGY	111
1940 március 10.	120
A KORMÁNYZÓ HITVESE	120
1940 március 24.	125

TITKOS EGYEZMÉNY.....	125
1940 április 28.	130
ÁLOM 1940-BEN.....	130
1940 május 28.	135
KINCSESLÁDA AZ AJTÓ ELŐTT.	135
1940 június 12.	140
SZÁZÖTVEN ÚRIEMBER	140
1940 július 2.	146
MAGYAR BESZÉD MAGYAROKHOZ.	146
1940 augusztus 19.	149
ARAD.	149
1940 szeptember 14.....	156
ERDÉLY JOGÁN	156

1938. december 7.

ERDÉLY JOGÁN

Az egyik nagy fővárosi napilap minapi számában egy kiváló íróársunk megrendítő kérdést kiáltott ránk:

«Írók, magyar írók... Mért hallgattok? Éppen most? Hol az író? Mért nem mondjátok meg, hogy így nem lehet...?»

Mindnyájunk közt nekem is szól a nagy kérdés. Válaszolnom kell és igazolnom magamat.

Történjék, az alábbiakban.

*

Néhány esztendeje Erdélyből vetett ki egy aféle kisebbségi hajótörés. Kéztől esett volna, hogy «idekint» tovább folytassam, amit «odaát» félbe kellett hagynom: a közírói tevékenységet. De nem tettem.

Előbb körülnézni! - gondoltam. - A felelősség súlyos, tehát tájékozódjunk. Hiszen nekünk, Erdélyből és a szélrőzsa más irányából visszavándorlóknak, az első időkben még olyan ködös a hazai légkör! A belső viszonyok, azok kifejlődési okai és megjelenési formái még olyan bonyolultaknak tűnnek!

Ebben a tájékozási korszakban vett erőt rajtam az első gátlás.

Hogy lehessen ezt megmagyaráznom, úgy, hogy semmiképp se hasson ellentéteket mélyítő bírálgatásnak és hogy újabb sebeket ne üssön?

Nem könnyű, de mégis megkísérlem, talán a velem történetek pusztá regisztrálásával.

Már rövid idő után ijedten kellett tapasztalnom, hogy mi, akik «odaátrol» jövünk, sokmindent nem tartunk fontosnak; nem olyan kitűnőleg fontosnak, mint az idehaza élt nemzet.

Az első tapogatózásaim alkalmával például rögtön megértették velem, hogy itt bizony állást kell foglalni! Kerek perec, színt vallani! De miben? - álmélkodtam. - Milyen színt *nem* vallott még az, aki vállalta magyarságának összes következményeit az elidegenített földön - és nemcsak a viszonylag védettebb családi keretek közt? Milyen állást *nem* foglalt még az, aki - hogy csak a legegyszerűbb esetről maradjunk - a gyakori és titokzatos célú összeírások minden rovatát a valósághoz és lelkiismeretéhez híven töltötte ki, ott, ahol már maga ez a pusztá tény is különféle galibákkal járhatott?

Most aztán velem szemben láttam fellobbanni ugyanezt a meglepődést, mint ami az előbb énbennem támadt.

- Hogyan? - hangzott a kérdés. - Hát a politikai és világnézleti felfogás?

Rövid keretek közt bajos lenne előadnom mindazokat a sarokbaszorításokat, megrohanó, fárasztó, türelmetlen, támadó és elkedvetlenítő faggatásokat, melyeken keresztülestem és azokat a szapora és vadonatúj «izmusokat», melyeket a hajdaniak tetejébe még meg kellett tanulnom. Elég, ha annyit mondok, hogy utoljára is összezavarodtam. Megvallom, hogy *egyáltalán* nem voltak semmiféle árnyalat-gondjaim. Semmiféle izmusokkal nem vértéződtem fel, mikor azt a fehérre meszelt határvonalat, ott a biharpüspöki vasútállomáson túl átléptem és amikor Keresztesen, leírhatatlan érzések közt, megláttam azt a háromszínű és megfoghatatlanul, teljesen, teljesen szabadjára lengedező zászlót. Egyetlen örülettel rokon érzésem volt csak: «most, - most aztán repülni!» Többé hát nem ellenséges légkörben. Szabadon, az éltető elemben. Ahol majd mindenki magyarul beszél; mindenki testvér. Egyszerűen és bővítettlenül csak-magyarul lenni...! Gyógyítóan, végtelenül pihentetően megfürdőzni valahára ebben a gazdagon áradó magyarságban. Szomjat-éhet elverni - és eltelni vele.

Hogy ez az egyszerűen csak-magyar minőségem itt nem volt elegendő: megbénított.

Később mégjobban tisztult a szememről a köd. Még többet láttam és még görcsösebbé lett bennem a szorongó érzés. Valahogy olyanná, mint az álomban vívódóé, aki rémeket pillant meg, szeretné azoktól fenyegetett drágaságait torka szakadtából visszakíáltani, de hasztalan küzd a ránehezedő kényszerállapot ellen, a megszólalni tudás kegyelméért.

A bénító fék a nyelvemen, a tollamon: egy gondolat volt.
Az odaát.

Szóba fűzzem, csokorba is kössem, kényelmesen kézhez készítem a leselkedő idegenek számára azokat a megfigyeléseimet, melyeknek tartalmát magyar vérem egyetlen cseppje sem tudja helyeselni?

Nagy kérdés, hogy javíthatok-e néhány szegényes szóval *itthon*. De mekkora károkat okozhatok velük *otthon*! Hogy fogják megállapításaimat éppen a legszerencsétlenebb pillanatokban ütőkártyaként kijátszani, istenadta, kisebbségi sorsban küzdő véreink ellenébe? Hatóságok előtt; városi, megyei közületekben s a legfelső fórumokon!

Nem - gondoltam. - És a visszafogadó Anyához se legyen *ez* és *ilyen* az első gyermeki köszöntőm. Várjunk. Ez itt most csak éppen valami láz. Lelki helyezkedés. Átmenet. Majd elkövetkezik a lehiggadás, a gyógyulás. Vagy ad az Isten olyan időt, amikor jelentékenyen megcsökken az a veszély, hogy külső, nagy érdekeket kockáztatunk. Ó, de hiszen addig itt minden, magától is, régesrég lehiggadt!

Erre a lehiggadásra vártam, egészen mostanig. És hiszem, hogy valamennyiőnkkel, bent-élt és hazajött írókkal, ugyanilyen valami történt. A *felelősség* tudata nyugózott le minket és Isten szerelméért, nem a *közöny*! Hallgattunk, mert nem mindig helyeselhattunk. Külső körülményeink viszont megfontolásra, sőt néha a legkeményebb önmegtagadásra intettek.

De már nem tart tovább.

Részemről fogadom, hogy *ameddig rajtam fordul*, néma és tétlen nem leszek. Esztendőök csendje után leoldom a tollamat kötöző gúzst és ha kóros tüneteket látok kiütközni közéletünk arculatán s ameddig csak kiálthatok: kiáltani fogok. Isten nevében. A közös vér jogán. A szeretet jogán. És mostantól legelső sorban: *Erdély jogán*.

1939. január 1.

FÉRFIKÖNNYEK

Csak valami nagyképű fajankó találhatta ki azt az üres frázist, hogy a könny szégyelnivaló a férfi szemekben. Természetesen nem a pityergő katuska-emberekre gondolok, akiknél a sírás ugyanolyan könnyű testi inger, mint a tüsszentés.

Két nagy férfisírás hagyott mostanig eltörülhetetlen nyomot az emlékezetemben. Erdélyi vonatkozású az egyik. Századokból kiérlelődött, szíjas-csontos arculat tartozik hozzá s ugyanolyan magyar, mint régi. Viselőjét közéletünkől mindennek előbb, csak éppen érzelmesnek nem ismerjük. Nevét már fejedelmi személy is viselte, a magyar történelem mainál boldogabb lapjain. Ennyi elég is lesz róla nyomjelzésül.

Én az idegen-megszállt világból jöttem át hozzá s álltam elé valami odatúli aggodalmas okon, amit másképp, mint egy rövid helyzetkép előrebocsátásával, aligha lehetett volna kellőleg megvilágítani.

A férfi hallgatott. Száraz arcán egy vonás sem mozdult. De figyelő szeme sarkába lassankint valami különös fénylés gyűlt.

Először életemben láttam embert mozdulatlan, tárgyilagos arccal és nem több, mint két könnyecseppel gyászolni. Ez a férfi leigázott véreit szánta, akik közül - birtokból, vagyonból - úgy jött ki 1918 október 4.-én egy szellős kis kézitáskával a nagy magyar szegénységbe, hogy visszatekintve az ősi kúria felé, Mezösámsond környékén már vöröslött az ég alja az idegen prédálók gyújtogatásától.

Megviselő élmény volt.

*

A másik emlékezetes sírást minap és csak gondolatban láttam, de mostantól már mindörökre a «pozsonyi csoda» lesz bennem a neve.

Egy iskola - a Csáky-iskola - tornatermében történt... Szinte szemem előtt ballag a pedellus kaput nyitni. Aztán felkattantja a villanykapcsolót és vár, ameddig lassankint begyűlnek, nem gyermekek, hanem nagyranőtt, tragikus árnyékok, - mint valaha az első hősi keresztények, a katakombákba.

Pozsony magyarsága most találkozott először a bécsi döntés november 2.-i, nagy és örvendetes, ránézve azonban mégis gyötrelmesen gyönyörű napja óta... Amikor hazajött a Millió, de úgy, hogy ők, a szegény kis Ezrek - letört töredék - kívülmaradtak.

Ünnepet ülni megfogyatkozott családként a hideg idegenben: micsoda érzés!

Mindnyájan olvashattuk... Zokogott az egész gyülekezet és Esterházy János is csak hosszú percek múltán tudott megszólalni. Könnye nem a vigasztalanságé volt; mert ez a férfi *hisz*, sőt bátorkodott kötelező fogadalmat tenni egy felelősségektől súlyos órában, melynek nemzeti parancsát tisztességes magyar soha félre nem értheti. Nem is a gyöngesség jelei voltak ezek a könnyek. Esterházy János a magyarságnak egy igen jelentékeny csapatát vezette, itthon-élt embereknek el sem képzelhető húsz éven át. Nem is az idegek pillanatnyi ernyedése csordította szabadjára az élő vizek nedvét annak szeméből, akinél az instrumentum mindig épen, rendben és készen kellett, hogy legyen - volt is - minden rezdülő kis sugalat befogadására. Ez a férfi látta az ő megfogyatkozott nyáját; megérezte azt a titokzatos erőt, mely őt az élre, amazokat pedig nyomdokaiba állította, megértette azt a kiujult erejű rendeltetést, mely minden törvényével összefogni parancsol és egyetlen eggyel sem különfordulni, osztódni, leforgácsolódni - és saját lényéből termelteni, konfirmálódott az elhivatás folytatására.

Nem féltem a határokon kívül rekedt Pozsony népét. Ezt az ő pásztorát a legnagyobb magyar kegyelem érte. Ennek

szájából még soha senki visszavonást nem hallott. Nem pártos tanító és nem a pillanatnyi tehetetlenség fogcsikorgató haragjában, hanem az önzést nem ismerő szeretet hevétől fakadt könnyekre. Az ilyen vezetők pedig rendszerint elvezetik a rájuk bízott nyájat, ahova kell: a lelkek és életlehetőségek ízletesebb fűvű és édesebb vizű legelőjére.

Mezősámsondi, pozsonyi könnyek, áldom őket és azt sem bánom, ha bárki lelkendezéssel vádolna. Feloldva érzem magamat ebben a szomorú, ideáljaiból kifosztott korban, melynek eszményképeit vastagon fedi már a sár, melynek pedig talán semmire sincs olyan égető szüksége, mint éppen a nemes és bizvást követhető ideálokra.

1939. január 12.

GOOD MORNING

Duchess of Atholl, good morning! Szívből kívánok önnek jóreggelt.

Hogy érzi magát az *eset* után?

Már nem is emlékezik?

Önöknek amellet, hogy a földgolyó lehető legkevesebb idegen nyelvet beszélő nemzete - úgy látszik - az emlékezőképesség sem tartozik erős oldalaik közé.

De most nem erről van szó. Arról az ügyről, amit a *The Manchester Guardian Weekly* ad nekem hírül. Az az ujságjuk, mely valami fonák eszmetársulás folytán, nekem következetesen egy barnacsuhás barátot idéz az eszembe, amint éppen a söröskancsóba hajol.

Hát ha megengedi, segítségére jövök...

Körülbelül egy hónapja történt. A West Perthshire-i választókerületben, amelyet asszonyom az Alsóházban konzervatív alapon képviselt, mindgyakrabban estek holmi zümmögések.

- Hogyan! - álmélkodtak a helyi szervezet kiválóságai. - Az igen tiszteletreméltó lady már megint tett egy kijelentést...

- És ez a nyilatkozata, fájdalom, ismét eltér külső ügyeinek hivatalos vonalvezetésétől!

A Repülő Békeangyal néven ismert Chamberlain miniszterelnök szerepelt a meghökkenés középpontjában. Egy időben a világ bizonyos gyöngével viseltetett iránta.

De megint nem erről van szó, hanem továbbiakban már arról, hogy a dolog nem állt meg a zümmögésnél, sem pedig a korifeusok zárt körén belül.

A helyi pártszervezet kimondta és rövidesen asszonyomnak is tudomására adta helytelenítését. A kerület a következő választásnál aligha lesz abban a szerencsés helyzetben, hogy hercegségedet jelölhesse...

- Á! És miért nem? - nyitotta ön érdeklődőleg nagyra a valószínűleg anélkül is nagy, kék szemét.

- Mert ladységed minduntalan ellentétbe kerül Chamberlain felfogásával.

- Mikor az nem fedí az enyémet!

- Sajnos, a miénket annál pontosabban! - válaszolhatták önnek azon a már természettől fogva panaszos hanglejtésű, de megfellebbezhetetlen módon, ami megint jellegzetesen angol sajátosság.

Az adott esetben mi következik most mindezekből?

Egy éppen nem kontinentális, sőt merőben *akontinentális* fordulat.

Ön hátrahajtotta fejét, szétvonta kissé vastag és nyerspiros ajkait, elővillantotta mind a harminckét ép fogát, jóízűen felkacagott s így szólt:

- All right! Tudomásul vettem. Majd rendbehozzuk.

Legközelebbi lépése az volt, asszonyom, hogy haladéktalanul bejelentette West Perthshire képviselőtéről való lemondását.

- A bizalom olyan kérdés, melynek eldöntésére sem az igen tiszteletreméltó küldöttség nem hivatott, annál kevésbbé én magam, hanem egyes egyedül a nép. Alkalmat kell neki adnunk az állásfoglalásra.

Nyilván úgy okoskodott ön, hogy hazája aligha minden ok nélkül tart fenn London szívében egy külön kutató intézetet a közvélemény kifürkészésére és rendeztet szavazásokat, néha igazán már a smokkság határát súroló kérdőpontok fölött.

Nem tudjuk pontosan, hogy mire gondolt, csak azt, amit tett. Ismét fellépett az új választáson az immár hivatalos konzervatív jelölt mellett, mint pártönkízüli és rendületlen nyugalommal várta az eredményt, mely önnek ezúttal valóban tagadó választ adott.

Mellékes az, hogy elbukott. Fontos, *ahogyan* ezt cselekedte! Pillanatig sem esett abba a tévedésbe, hogy pótolhatatlan; hogy egyedül volna hivatott embertársainak boldogítására. Nem nyújtotta környezetének egy fájdalomtól eltorzult arc visszataszító látványát. Nem verte félre a harangot, nem kiáltott égre-földre, nem hasonlott meg önmagával és a világgal. Nem kapaszkodott görcsösen, eddig viselt rangjának legalább a szegélyébe, mintha elvesztése életének összeomlásával lenne egyértelmű s nem kellett - mint a hajótörötteknek - ujjait külön-külön az evező élével lecsapkodni, hogy az imbolygó csónaknak, legalább a párkányát elbocsássa.

- Ye-es - vontatta el szokásszerű éneklően a szót s azzal egy derekas shake hands kíséretében egyszerően lelépett helyéről. Sőt, ha nem csalódom, talán így fordult utódjához:

- Halló, igen tiszteletreméltó uram! Ön nyert. Polgártársaink határozottan inkább az ön sokkal kiválóbb képességeiben bízhatnak. Mostantól tehát teljes sikert!

Very well, Mylady. Engedje, hogy innen nagyon messziről, megszoríthassam a kezét. Ezt szépen csinálta. Mégsem bukott meg! Sőt nézetem szerint csak most kezd igazán emelkedni. És azonfelül egészségét, étvágyát, derüslátását és arcának üde rózsáit is megtartotta.

Mennyivel kevesebb fertőzően ingerlékeny, kiegyensúlyozatlan lelkű, beteg, elgyötört és gyötrelmeket okozó ember tántorogna itt a Csatornán túl, miközöttünk is, ha a közéleti, társadalmi rangot nem tévesztenénk össze olyan végzetesen az élet valódi értelmével és a kielégült hiúságot a mély, belső, igazi boldogsággal!

«Salamonnak volt egy szelencéje, melyben sárkány rejtőzködött. Kicsi szelence, *órási sárkány...*» Azt hiszem, ez a mi kínzó becsvágyunk, istenadta szárazföldi embereké.

Hova állítsam az ön példáját, hogy messzebb világítson?